

**ԺԲ.00.01 – ՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԻՐԱՎՈՒԼՔԻ ՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ
ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ, ՊԵՏԱԿԱՆ ԵՎ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՈՒՍՄՈՒՆՔՆԵՐԻ
ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ**

ՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԻՐԱՎՈՒԼՔԻ ՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ

Պետության և իրավունքի տեսությունն գիտության բնութագիրը, հետազոտման օբյեկտը և առարկան, առարկայի առանձնահատկությունները: Պետության և իրավունքի տեսությունը որպես իրավական, հասարակական, ընդհանուր տեսական և մեթոդաբանական բնույթի գիտություն: Պետության և իրավունքի տեսության գործառնությունը, գիտության կապը պրակտիկայի հետ: Պետության և իրավունքի տեսության մեթոդների հասկացությունը, դասակարգումը, բնութագիրը: Իրավական գիտությունների դասակարգումը և պետության և իրավունքի տեսությունը իրավական գիտությունների համակարգում: Պետության և իրավունքի տեսությունը որպես ուսումնական դասընթաց. նպատակները, խնդիրները, կառուցվածքը:

Հասարակություն. հատկանիշները, հասկացությունը: Միևյապետական հասարակության կազմակերպական ձևերը և տնտեսական հիմքերը, սոցիալական իշխանության և նորմերի ընդհանուր բնութագիրը: Պետության առաջացման ընդհանուր պատճառները (օրինաչափությունները) և առանձնահատուկ օրինաչափությունները: Պետության առաջացման տնտեսական, սոցիալ-դասակարգային, մարդկային, արտաքին-պաշտպանական օրինաչափությունները: Պետության առաջացման տեսությունների բազմազանությունը և դրանց բնութագիրը: Միևյապետական և պետական հասարակության տարբերիչ հատկանիշները: Պետական և անմիջական իշխանության տարբերիչ հատկանիշները: Իրավունքի առաջացման պատճառները և իրավական նորմերի ձևավորման ուղիները: Իրավունքի և նախնադարյան հասարակության սոցիալական նորմերի տարբերիչ հատկանիշները:

Պետության հասկացությունը և հատկանիշները: Պետության ինքնիշխանությունը. հասկացությունը, հատկանիշները: Ժողովրդի և ազգի ինքնիշխանությունը. հասկացությունները և հարաբերակցությունը պետության

ինքնիշխանության հետ: «Պետության Էություն» և «սոցիալական առաքելություն» հասկացությունները և դրանց մեկնաբանման մոտեցումները: Պետության Էության զարգացման արդի օրինաչափությունները: Հասարակական իշխանություն. հասկացությունը, անհրաժեշտությունը: Պետական իշխանության առանձնահատուկ գծերը, իրականացման եղանակները: Պետության գործառույթներ հասկացությունը, բնութագրական գծերը, նշանակությունը, դասակարգումը: Պետության ներքին և արտաքին գործառույթները և դրանց բովանդակությունը: Պետության գործառույթների իրականացման ձևերը. հասկացությունը, տեսակները: Պետության գործառույթների իրականացման մեթոդները. հասկացությունը, տեսակները: Պետության գործառույթների դինամիկան, փոխապայմանավորվածությունը, փոխգործողությունը:

Պետության ձև հասկացությունը և տարրերը: Պետության Էության, տիպի և ձևի հարաբերակցությունը: Պետության կառավարման ձև. հասկացությունը, հատկանիշները և տեսակները: Կառավարման միապետական և հանրապետական ձևերը. հասկացությունը և տեսակները: Պետական կառուցվածքի ձև. հասկացությունը և տեսակները: «Պետաիրավական ռեժիմ». հասկացությունը և հատկանիշները, կազմավորման օբյեկտիվ և սուբյեկտիվ գործոնները: Պետաիրավական ռեժիմի դասակարգման հիմնախնդիրը: Ժողովրդավարական և հակաժողովրդավարական պետաիրավական ռեժիմների բնութագրերը: Պետության կառուցակարգի /մեխանիզմի/ հասկացությունը և դերը: Պետության մեխանիզմի և ապարատի հարաբերակցությունը: Պետական մարմինների հասկացությունը և հատկանիշները, դասակարգումը: Պետական ապարատի կազմակերպման և գործունեության սկզբունքները, դասակարգումը, բնութագրերը:

Զաղաքական համակարգ. հասկացությունը, կառուցվածքը, տեսակները: Զաղաքական համակարգի հիմնական սուբյեկտները: Պետության տեղը և դերը քաղաքական համակարգում: Պետությունը և եկեղեցին: Թեոկրատական, կրոնականացված և աշխարհիկ պետություններ: Պետության տիպ հասկացությունը և տիպաբանության նշանակությունը, տիպաբանության մոտեցումները:

«Իրավունք» եզրույթի իմաստները: Օբյեկտիվ իմաստով իրավունքի հատկանիշները: Իրավունք հասկացության բնորոշման հիմնախնդիրը: Իրավունքի և օրենքի հարաբերակցությունը: Իրավական օրենք հասկացությունը: Իրավահասկացողություն կատեգորիան և դրա բաղադրատարրերը: «Իրավունք» հասկացության բազմազանությունը և տիպաբանությունը: Իրավահասկացողության լեգիտիմացիոնալիստական տիպի վարկածները, առավելությունները և թերությունները: Իրավահասկացողության իրավաբանական տիպի վարկածները, առավելությունները և թերությունները: Իրավունքի հիմնական հայեցակարգերը և դրանց բնութագիրը: Իրավունքի էություն. բազմառուժայնությունը, դրա վրա ազդող գործոնները: Իրավական պետության գաղափարի ծագումն ու զարգացումը: Իրավական պետության բնութագրերը, հիմնական հատկանիշները: Իրավունքի սկզբունքներ. հասկացությունը, նշանակությունը, դասակարգումը, համաիրավական սկզբունքների բնութագիրը: Իրավունքի գործառնությունը. հասկացությունը և դասակարգումը: Սոցիալական նորմերի հասկացությունը և տեսակների բնութագիրը, իրավունքի և այլ սոցիալական նորմերի ընդհանրությունները և առանձնահատկությունները: Իրավունքի ձև և աղբյուր հասկացությունները: Իրավունքի ձևերի տեսակները: Դատական նախադեպը և իրավական սովորույթը որպես իրավունքի աղբյուր: Նորմատիվ իրավական ակտեր. հասկացությունը, հատկանիշները, տեսակները: Օրենքներ. հասկացությունը, հատկանիշները, տեսակները: Ենթաօրենսդրական նորմատիվ ակտեր. հասկացությունը, հատկանիշները, տեսակները: Նորմատիվ ակտերի գործողությունը տարածության մեջ և ըստ անձանց շրջանակի: Նորմատիվ ակտերի գործողությունը ժամանակի մեջ: Օրենքի հետադարձ ուժը:

Իրավունքի նորմի հասկացությունը, հատկանիշները, կառուցվածքային տարրերը: Իրավունքի նորմի կառույցի հիմնախնդիրը: Հիպոթեզների, դիսպոզիցիաների, սանկցիաների տեսակները: Իրավունքի նորմերի տեսակները. դասակարգման չափանիշները և նշանակությունը:

Իրավական համակարգը. հասկացությունը և կառուցվածքը: Իրավունքը և իրավական համակարգը: Իրավական համակարգերի դասակարգումը,

հիմնական իրավական ընտանիքների բնութագիրը: Իրավունքի համակարգ. հասկացությունը, հատկանիշները, ճյուղերի և ինստիտուտների բաժանման չափանիշները: Իրավական կարգավորման մեթոդը. Հասկացությունը, բաղադրատարրերը, տեսակները: Իրավունքի համակարգի կառուցվածքային տարրերը ըստ կարգավորման ամարկայի և մեթոդի: Իրավունքի ինստիտուտ. հասկացությունը և տեսակները: Իրավունքի համակարգի այլ կառուցվածքային տարրերը. նյութական և վարույթային, հանրային և մասնավոր, ազգային և միջազգային: Իրավունքի համակարգի տարրերի փոխհարաբերությունների հիմունքները:

Իրավագիտակցության հասկացությունը, հատկանիշները, դերը իրավական կարգավորման մեջ և գործառնությունները: Իրավագիտակցության կառուցվածքը, տեսակները, մակարդակները: Իրավունքի և իրավագիտակցության փոխգործակցությունը: Անհատական իրավական մշակույթի հասկացությունը, կառուցվածքը: Հասարակական իրավական մշակույթի հասկացությունը, կառուցվածքը: Իրավական դաստիարակություն. հասկացությունը, բաղադրատարրերը, իրավական դաստիարակության հիմնախնդիրները Հայաստանում:

Իրավաստեղծագործություն. հասկացությունը, տեսակները, սկզբունքները: Նորմատիվ ակտերի համակարգման հասկացությունը, անհրաժեշտությունը, տեսակները: Իրավաբանական տեխնիկա. հասկացությունը, նշանակությունը, տարրերը:

Իրավահարաբերություններ. հասկացությունը, հատկանիշները, տեսակները: Իրավահարաբերության կառուցվածքը (տարրերը), դրանց բնութագիրը: Իրավունքի սուբյեկտների հասկացությունը, տեսակները, իրավասուբյեկտություն: Իրավահարաբերության բովանդակությունը. սուբյեկտիվ իրավունք և իրավական պարտականություն: Իրավահարաբերությունների ծագման նախադրյալները: Իրավաբանական փաստեր:

Իրավունքի կենսագործման հասկացությունը, ձևերի դասակարգումը, անմիջական ձևերը: Իրավունքի նորմերի կիրառում. հասկացությունը, հատկանիշները և անհրաժեշտությունը: Իրավունքի կիրառման գործընթացի փուլերը, իրավունքի նորմերի կիրառմանը ներկայացվող պահանջ-

ները: Իրավունքի նորմերի կիրառման ակտերը. հասկացությունը, հատկանիշները, տեսակները: Իրավունքի բացեր. հասկացությունը, տեսակները, բացերի վերացման և հաղթահարման ուղիները: Իրավունքի նորմերի մեկնաբանում. հասկացությունը, կողմերը (պարզում և բացատրում): Իրավունքի նորմերի մեկնաբանման հնարքները, տեսակները ըստ ծավալի: Իրավունքի նորմերի մեկնաբանման տեսակները:

Իրավաչափ վարքագծի հասկացությունը, հատկանիշները, տեսակները: Իրավախախտման հասկացությունը, հատկանիշները, տեսակները, իրավաբանական կազմը: Իրավական պատասխանատվության հասկացությունը, հատկանիշները, նպատակները և գործառույթները: Իրավական պատասխանատվության հիմքերը, սկզբունքները, պատասխանատվության տեսակները: Իրավական կարգավորման կառուցակարգը. հասկացությունը և հիմնական տարրերը, կառուցակարգի փուլերը: Իրավական կարգավորման արդյունավետությունը:

Իրավական օրինականության հասկացությունը, նշանակությունը, հատկանիշները, հիմնական պահանջները: Իրավական օրինականություն, իրավակարգ և հասարակական կարգ: Իրավական օրինականության և իրավակարգի երաշխիքների հասկացությունը և տեսակները:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Նորմատիվ ակտեր

1. ՀՀ 1995 թ. Սահմանադրություն:
2. ՀՀ օրենքը իրավական ակտերի մասին: Պաշտոնական տեղեկագիր թիվ 15/190/ մայիս 2002թ.:

Սկզբնաղբյուրներ

1. Правовая мысль: Антология. Сост. В.П. Малахов. Екатеринбург. 2003:
2. Хрестоматия по теории государства и права, политологии, истории политических и правовых учений. М., 2000:
3. Теория государства и права. Хрестоматия. Т. 1, 2. М., 2001:
4. Теория государства и права. Хрестоматия. Сос. Р.Т. Мухаев. М., 2000:

Հիմնական գրականություն

1. Ա.Գ. Վաղարշյան «Պետության և իրավունքի տեսություն 1», Դասախոսություններ, Երևան, 2016:

2. Ա.Գ. Վաղարշյան «Պետության և իրավունքի տեսություն 2», Դասախոսություններ, Երևան, 2017:
3. Խրոպանյուկ Վ.Ն. Պետության և իրավունքի տեսություն: Ե., 1997:
4. Ներսեսյանց Վ.Ս. Իրավունքի և պետության տեսություն: Երևան, 2001:
5. Теория государства и права. Учебник. Под ред. В.М. Корельского и В.Д. Перевалова. М., 1997.
6. Теория государства и права. Курс лекции. Под ред. Н.И. Матузова и А.В. Малько. М., 1999.
7. Мухаев Р.Т. Теория государства и права. М., 2001.
8. Общая теория государства и права. Академ. курс в 2-х томах, под ред. проф. Ш.Н. Марченко. М., 1998:
9. Теория государства и права. Под ред. М.Н. Марченко. М., 1997.

Լրացուցիչ գրականություն

1. Ասիյան Ն.Ա., Սաֆարյան Գ.Յ., Հակոբյան Ջ.Յ. Պետության և իրավունքի տեսության հիմնահարցեր, Երևան, 2001:
2. Հարությունյան Գ.Գ. Իրավունքի գերակայության սահմանադրական երաշխիքները, Երևան, 2003:
3. Алексеев С.С. Право: азбука-теория-философия: Опыт комплексного исследования. М., 2000.
4. Денис Ллойд. Идея права: репрессивное зло или социальная необходимость? М., 2002
5. Лившиц Ф.З. Теория права. Учебник для студентов юридических высших учебных заведений. М., 1994:.
6. Венгеров А.Б. Теория государства и права. М., 1999.
7. Комаров С.А. Общая теория государства и права. М., 1997.
8. Общая теория государства и права. Академ. курс в 3-х томах, под ред. проф. М.Н. Марченко.
9. Общая теория государства и права. Под ред. В.В. Лазарева. М., 1994.
10. Проблемы общей теории права и государства. Под общ. ред. В.С. Нерсисянца. М., 1999.
11. Нерсисянец В.С. Общая теория права и государства. М., 1999.
12. Общая теория права. Под ред. Пиголкина А.С., М., 1996.
13. Теория государства и права. Под ред. Г.Н. Манова. М., 1995.
14. Хропанюк В.Н. Теория государства и права (2-е издание, дополненное, исправленное). Под ред. проф. Стрекозова В.Г. М., 1995.
15. Политология для юристов. М., 1999:
16. Черданцев А.Ф. Теория государства и права. М., 2001.
17. Четвернин В.А. Понятия права и государства. Введение в курс теории права и государства. М., 1997:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՎ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՆՔՆԵՐԻ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ

Քաղաքական և իրավական ուսմունքների պատմությունն գիտության առարկան, մեթոդոլոգիան: Քաղաքական և իրավական ուսմունքների պատմության պարբերացումը և դասընթացի համակարգը: Քաղաքական և իրավական գաղափարախոսության որպես հասարակական գիտակցության ձևի ծագումը և զարգացումը: Հին Հնդկաստանի քաղաքական գաղափարախոսությունը: Քաղաքական գաղափարախոսությունը Հին Չինաստանում և Կոնֆուցիոսի էթիկա-քաղաքական հայացքները: Մո-ցզիի քաղաքական և իրավական գաղափարները և վաղ դաոսիզմի գաղափարախոսությունը: Օրենքականների քաղաքականության և իրավունքի տեսությունը Հին Չինաստանում: Քաղաքական և իրավական գաղափարները Հին միջագետքում և Հրեաստանում:

Քաղաքական պայքարի հիմնական ուղղությունները Հին Հունաստանում և դրանց արտացոլումը քաղաքական և իրավական ուսմունքներում: Սոփեստների գաղափարները պետության և իրավունքի վերաբերյալ: Սոկրատես: Պլատոնի քաղաքական և իրավական ուսմունքը: Արիստոտելի քաղաքական և իրավական ուսմունքը: Պոլիբիոսի քաղաքական և իրավական տեսությունը: Հին Հռոմի քաղաքական և իրավական մտքի հիմնական ուղղությունների ընդհանուր բնութագիրը: Ցիցերոնի քաղաքական-իրավական ուսմունքը: Հռոմեական իրավաբանների քաղաքական-իրավական գաղափարները:

Քրիստոնեության քաղաքական և իրավական գաղափարները: Հերետիկոսություն: Օգոստոս Երանելու քաղաքական և իրավական ուսմունքը: Ավատատիրական քաղաքական և իրավական գաղափարախոսության հիմնական գծերը և առանձնահատկությունները: Միջնադարյան Եվրոպական իրավաբանների քաղաքական և իրավական գաղափարները: Թովմա Աքվինացու քաղաքական-իրավական տեսությունը: Մարտելիոս Պադուանեցին օրենքների, դրանց տեսակների, պետության ձևերի մասին: Գաղափարախոսական հեղաշրջումն ու Միջնադարյան Արևմտյան Եվրոպայում: Վերածնունդը, հումանիզմը,

բարենորոգչությունը: Ն. Մաքիավելու ուսմունքը պետության և իրավունքի մասին:

Բարենորոգչության հիմնական ուղղությունները և քաղաքական-իրավական գաղափարները: Ժան Բոդենի ուսմունքը պետության և իրավունքի մասին: Պետության և իրավունքի հարցերը Թոմաս Մորի «Ուտոպիայում»: Պետության և իրավունքի հարցերը Թոմազո Կամպանելլայի «Արևի քաղաքը» գրքում: Իրավաբանական աշխարհայացքի ծագումը և ընդհանուր բնութագիրը: Հուգո Հրատիոսի պետաիրավական ուսմունքը: Բենեդիկտ Սպինոզայի քաղաքական և իրավական ուսմունքները:

Քաղաքական և իրավական գաղափարախոսության հիմնական ուղղությունները XVII դ. անգլիական բուրժուական հեղափոխության ժամանակաշրջանում: Թոմաս Հոբսի բնական իրավունքի և պետության տեսությունը: Ջոն Լոքի քաղաքական-իրավական ուսմունքը: Ինդեպենդենտների քաղաքական-իրավական գաղափարախոսությունը: Դ. Միլտոն, Ջ. Հարրիսոն, Օ. Սիդնեյ: Լևելերների քաղաքական-իրավական գաղափարախոսությունը: Ջոն Լիլբերն: Դիգերների քաղաքական-իրավական գաղափարները: Ջ. Ուինստենլի: Բնական-իրավական ուսմունքները Գերմանիայում XVII-XVIII դդ.: Քաղաքական և իրավական ուսմունքները Իտալիայում XVIII դ.: Ջ. Վիկո: Չ. Բեկարիան որպես քրեական իրավունքի դասական դպրոցի հիմնադիր:

XVII-XVIII դդ. ռուսական քաղաքական և իրավական մտքի հիմնական ուղղությունների ընդհանուր բնութագիրը. պահպանողական-արիստոկրատական, գյուղացիական-կազակական, աստվածաբանական, ազատական-ազնվականական: Ա. Ռադիշչևի քաղաքական հայացքները: Վոլտերի քաղաքական-իրավական հայացքները:

Շ. Մոնտեսքյոյի ուսմունքը պետության և իրավունքի մասին: Ֆրանսիական մատերիալիստների քաղաքական-իրավական հայացքները: Ժան Ժակ Ռուսոյի քաղաքական և իրավական հայացքները: Ֆրանսիական ուտոպիստ-սոցիալիստների քաղաքական-իրավական գաղափարախոսությունը: Գրաքոս Բաբյոֆ: Բ. Ֆրենկլինի քաղաքական հայացքները: Թ. Պեյնի արմատական քաղաքական-իրավական հայացքները: Ա. Համիլտոնի քաղաքական իրավական հայացքները: Թ. Ջեֆերսոնի քաղաքա-

կան և իրավական հայացքները, դրանց կենսագործումը: Ջոն Ադամսի քաղաքական և իրավական հայացքները: Ջեյմս Մեդիսոնի և Ջոն Մարշալի քաղաքական-իրավական հայացքները: Վուդրո Վիլսոնը իշխանությունների տարանջատման մասին: Օլիվեր Յոլմսի ուսմունքը իրավունքի մասին: Գերմանական քաղաքական և իրավական գաղափարախոսության հիմնական ուղղությունները 18-19-րդ դդ. և ընդհանուր բնութագիրը: Ի. Կանտի ուսմունքն իրավունքի և պետության մասին: Յեգելի ուսմունքը պետության և իրավունքի մասին: Ի. Ֆիհտեյի քաղաքական իրավական տեսությունը:

Իրավունքի պատմական դպրոցը. ծագումը և ելությունը: Անգլիական ազատականության գաղափարախոսությունը XIX դ. առաջին կեսում: Ֆրանսիական ազատականության գաղափարախոսությունը XIX դ. առաջին կեսում: Գերմանական ազատականության գաղափարախոսությունը XIX դ. առաջին կեսում: Իրավաբանական պոզիտիվիզմ (Ջոն Օստին, Կ. Բերգբոմ և այլն): Օգյուսթ Կոնթի (1798-1857) քաղաքական-իրավական հայացքները: Սոցիալատիայի նախագիծը: 19-րդ դարի սկզբի ուտոպիստ-սոցիալիստների քաղաքական-իրավական հայացքների ընդհանուր բնութագիրը: Սեն-Սիմոն, Շ. Ֆուրյե, Ռ. Օուեն:

Մարքսիզմի ձևավորման սոցիալ-պատմական արմատները և գաղափարական ակունքները: Պատմության մատերիալիստական հասկացողությունը և հասարակական տնտեսական ֆորմացիայի հայեցակարգը: Մարքսը և Էնգելսը պետության և իրավունքի ծագման, ելության, տնտեսական պայմանավորվածության, զարգացման Էտապների մասին: Սոցիալիստական հեղափոխության և պրոլետարիատի դիկտատուրայի հայեցակարգը: Պետության և իրավունքի հիմնախնդիրները սոցիալիստներ Լ. Բլանի և Ֆ. Լասսալի մոտ: Անարխիզմի քաղաքական-իրավական տեսությունը. Պ. Պրոլոն, Ս. Բակունին:

Քաղաքական-իրավական գաղափարախոսության հիմնական ուղղությունների ընդհանուր բնութագիրը XIX դարի երկրորդ կեսին: Քաղաքական-իրավական մտքի սոցիոլոգիական ուղղությունը: Ռ. Յերինգ: Քաղաքական-իրավական մտքի սոցիոլոգիական ուղղությունը: Յ. Սպենսեր: Լ. Գոմպլովիչի պետության սոցիոլոգիական տեսությունը: 19-րդ

դարի 2-րդ կեսի ազատական մտածողների քաղաքական և իրավական ուսմունքները. Ա. Էսմեն, Գ. Յեյլինեկ, Ա. Դայսի: Ֆ. Նիցշեի հայացքները պետության և իրավունքի մասին: Նիցշեականության հետադիմական Էությունը: Կ. Բերգբոմի իրավաբանական պոզիտիվականությունը:

Իրավագիտության սոցիոլոգիական ուղղությունը: Իրավունքի նորկանտյան ուսմունքները. Ռ. Շտամմլեր, Ջ. Օսթին: Սոցիալիստական քաղաքական-իրավական գաղափարախոսության հիմնական ուղղությունները XX դարում: Է. Բեռնշթեյնի և Կ. Կառլցկու քաղաքական-իրավական տեսությունը: Մեծամասնականության քաղաքական-իրավական ուսմունքը: Վ. Լենին: Ի. Ստալինի քաղաքական հայացքները: Խորհրդային իրավահասկացություն. ակունքները և Էվոյուցիան: Պետության և իրավունքի հիմնախնդիրները ժողովրդավարական, քրիստոնեական, իսլամական և սոցիալիզմի այլ տեսություններում:

Քաղաքական-իրավական գաղափարախոսության հիմնական ուղղությունները 20-րդ դարում: Լ. Դյուգիի համերաշխականության ուսմունքը: Մ. Օրիոլի քաղաքական-իրավական ուսմունքը: «Համընդհանուր բարեկեցության պետություն» տեսությունը: Պյուրալիստական ժողովրդավարության տեսությունը:

Իրավական և սոցիալական պետության տեսությունները: Պետության Էլիտար, տեխնոկրատական և բյուրոկրատական տեսությունները: Անալիտիկ իրավագիտություն. Յերբերտ Խարտ: Շարժումը դեպի «Ազատ իրավունք»՝ Ե. Էրլիխ: Սոցիոլոգիական իրավագիտություն. Ռ. Պաունդ: Լ. Պետրաժիցկու իրավունքի հոգեբանական տեսությունը: Հանս Զելզենի «իրավունքի մաքուր ուսմունքը»: Արդի արմատականության քաղաքական և իրավական տեսությունները:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Դասագրքեր և քրեստոմատյաններ

1. История политических и правовых учений. Учебник для студентов высших учебных заведений, обучающихся по специальности "Юриспруденция". Под общ. ред. В. Нерсисянца. М., 1997, 2000, 2003, 2006 և այլ իրատարակություններ
2. В Нерсисянц В.С. Философия права. М., 1997
3. История политических и правовых учений. Хрестоматия. М., 1996
4. Правовая мысль: Антология. Сост. В.П. Малахов. Екатеринбург. 2003

5. Хрестоматия по теории государства и права, политологии, истории политических и правовых учений. М., 2000
6. Антология мировой политической мысли. В 5 томах, М., 1997

Լրացուցիչ գրականություն

1. Аристотель. Политика // Соч. в. 4-х т. Т. 4. М., 1984.
2. Бакунин М.А. Государственность и анархия // Философия. Социология. Политика. М., 1989.
3. Гегель Г.В. Ф. Философия права. М., 1990.
4. Гоббс Т. Левиафан... // Соч. в. 2-х т. Т. 2. М., 1991.
5. Гроций Г. О праве войны и мира. М., 1956.
6. Иеринг Р. Борьба за право. М., 1991.
7. Кампанелла Т. Город Солнца. М., 1954.
8. Кант. И. Метафизика нравов // Соч. в 6 т. Т. 4. Ч. 2. М., 1965.
9. Ленин В.И. Государство и революция // Полн. собр. соч. Т. 33.
10. Локк Дж. Два трактата о правлении // Соч. в 3-х т. Т. 3. М., 1988.
11. Макиавелли Н. Государь // Избр. произвед. М., 1982.
12. Маркс К. и Энгельс Ф. Манифест Коммунистической партии // Соч. Т.4.
13. Монтескье Ш. О духе законов // Избранные произведения. М., 1955.
14. Мор Т. Утопия. М., 1978.
15. Платон. Государство. Политика. Законы // Соч. в 3-х т. Т.3. Ч.1. М., 1971.
16. Руссо Ж. Ж. Об общественном договоре // Трактаты. М., 1969.
17. Спиноза Б. Политический трактат // Избр. произвед. Т. 2. М., 1957.

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆՅԱՆ ԵՐԿՐՆԵՐԻ ՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՊԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

Արտասահմանյան երկրների պետության և իրավունքի պատմության ուսումնասիրության առարկան, մեթոդները: Արտասահմանյան երկրների պետության և իրավունքի պատմության պարբերացումը և դասընթացի համակարգը:

Հին Եգիպտոսի պետության առաջացումը և պատմության պարբերացումը: Հին Եգիպտոսի պետական կարգը: Հին Եգիպտական իրավունքը: Շումերական ժամանակաշրջանի հասարակական և պետական կարգերը Միջագետքում: Բաբելոն կենտրոնացված պետության պետական կարգը: Հին միջագետքյան իրավունքը: Խեթական թագավորության ձևավորումը և հասարակական կարգերը: Խեթական թագավորության պետական կարգերը: Դատարանը: Բանակը: Խեթական իրավունքը և դրա աղբյուրները: Հին Հրեական պետության առաջացումը, նրա հասարակական և պետական կարգերը: Հրեական իրավունքը: Աքեմենյան կայսրության հասարակական և պետական կարգերը: Պարսկական իրավունքը և դրա աղբյուրները:

Հին Հնդկաստանի պետության առաջացումը և պատմության պարբերացումը: Հին Հնդկաստանի հասարակական կարգերը: Մաուրայների կայսրությունը և նրա պետական կարգերը: Հնդկաստանի ավանդական իրավունքը: Պետության կայացման և զարգացման հիմնական էտապները Հին Չինաստանում: Միաիեծական Չինաստանի կառավարման համակարգը: Չինաստանի ավանդական իրավունքը:

Աթենքի հասարակական կարգերը: Բնակչության սոցիալ-իրավական կառուցվածքը, կառավարման համակարգը: Սպարտայի հասարակական կարգերը: Բնակչության սոցիալ-իրավական կառուցվածքը, կառավարման համակարգը: Հին Հունաստանի իրավունքը: Պետության ծագումը Հռոմում և զարգացման փուլերը: Հռոմի հասարակական կարգերը և դրանց զարգացումը: Հանրապետական կառավարման ձևը Հռոմում: Կառավարման միապետական ձևը Հռոմում: Հռոմեական իրավունքի պատմության փուլերը և իրավունքի աղբյուրների զարգացումը: Հուստինիանոսի օրենսդրությունը:

Միջնադարյան եվրոպական պետությունների կայացման և զարգացման առանձնահատկությունները: Զաղաք-հանրապետությունները և քաղաքային ինքնակառավարումը միջնադարյան եվրոպայում: Պապական կրոնապետությունը միջնադարյան եվրոպայում: Միջնադարյան եվրոպական իրավունքի հիմնական առանձնահատկությունները: Ֆրանկների վաղ ավատատիրական պետության առաջացումը և զարգացումը: Մերովինգների ժամանակաշրջանի ֆրանկյան թագավորության պետական կարգը: Կարլոս Մարթելի բարեփոխումները: Կարոլինգների դարաշրջանի (VIII-IX դդ.) ֆրանկյան կայսրության պետական կարգը: Վաղավատատիրական եվրոպական իրավունքը, իրավունքի աղբյուրները և հիմնական ինստիտուտները:

Ֆրանսիայի վաղ ավատատիրական՝ սենյորիալ պետության դասային կարգերը և կառավարման համակարգը: Պետական իշխանության կենտրոնացումը Ֆրանսիայում և Լյուդովիկոս IX բարեփոխումները: Դասային-ներկայացուցչական միապետության կազմավորումը Ֆրանսիայում: Բացարձակ միապետության առաջացումը և զարգացումը Ֆրանսիայում: Ավատատիրական Ֆրանսիայի իրավունքի աղբյուրները և հիմնական ինստիտուտները:

Վաղավատատիրական միապետությունը Գերմանիայում, դասային և պետական կարգերը: Գերմանական դասային-ներկայացուցչական միապետության առանձնահատկությունները և կառավարման համակարգը: Պրուսիայի և Ավստրիայի պետական կարգերը: Լուսավորյալ միապետության ռեժիմը: Գերմանական ֆեոդալական իրավունքի աղբյուրները և դրանց եվոլյուցիան: Գերմանական ֆեոդալական իրավունքի հիմնական ինստիտուտները:

Վաղավատական անգլոսաքսոնական պետությունը: Թագավորական իշխանության ուժեղացումը XI-XII դդ.: Դասային ներկայացուցչական միապետությունը Անգլիայում: Անգլիական բացարձակության առանձնահատկությունները: Հասարակական և պետական կարգերը: Անգլիական իրավունքի աղբյուրների յուրահատկությունը և համակարգը: Անգլիական իրավունքի հիմնական ինստիտուտները:

Սոցիալ-իրավական կարգերը և պետական կարգը Բյուզանդիայում: Բյուզանդական իրավունքի ընդհանուր բնութագիրը և իրավունքի աղբյուրները IV-VII դդ. և VII-XI դդ.:

Հին ռուսական պետության կազմավորումը (IX-XII դդ.): Պետությունը Ռուսաստանում ավատատիրական մասնատվածության ժամանակաշրջանում (XII-XIV դդ.): Ռուսական կենտրոնացված պետության կազմավորումը. հասարակական և պետական կարգերը (XV-XVI դդ.): Դասային ներկայացուցչական միապետությունը Ռուսաստանում (XVI-XVII դդ.): Բացարձակ միապետության կազմավորումը և զարգացումը Ռուսաստանում (XVII-XVIII դդ.): Հին ռուսական իրավունքի առաջացումը և զարգացումը: Համառուսական իրավունքի առաջացումը: Իրավունքի զարգացումը և դրա աղբյուրների համակարգումը ռուսական բացարձակ միապետության ժամանակաշրջանում:

Արաբական կայսրության ծագումը և զարգացումը: Արաբական խալիֆայթի պետական կարգը: Մուսուլմանական իրավունքի կայացման և զարգացման առանձնահատկությունները. իրավունքի աղբյուրները և հիմնական ինստիտուտները:

Թուրքական պետականության ձևավորումը և պետական կառավարման և ռազմավատատիրական համակարգը: Օսմանյան իրավական համակարգը և իրավունքի աղբյուրները: Այլազգիների կրոնաիրավական ինքնավարությունը: Օսմանյան իրավական հիմնական ինստիտուտները:

Ճապոնական ավատատիրական պետության զարգացման հիմնական փուլերը: Թայքի բարեփոխումները և վաղավատատիրական պետությունը (VII դ.): Կայսերական Ճապոնիայի պետական կարգերը: Միջնադարյան ճապոնիայի իրավունքի աղբյուրները և հիմնական ինստիտուտները:

Բուրժուական պետության ծագումը Անգլիայում: Անգլիական հեղափոխության օրենսդրությունը: Սահմանադրական միապետության զարգացումը Անգլիայում: Ընտրական բարեփոխումները Անգլիայում և քաղաքական կուսակցությունների ձևավորումը:

XVIII դ. ֆրանսական բուրժուական հեղափոխությունը և նրա հիմնական փուլերի օրենսդրությունը: Նապոլեոն Բոնապարտի հեղաշրջումը և Հանրապետության VIII տարվա Սահմանադրությունը (1799թ.): Առաջին

կայսրության պետական կարգը: Բուրբոնների վերականգնումը: Լեգիտիմ
և Զուլիայան միապետությունները: 1814 և 1830 թթ. Խարտիաները:
1848թ. Երկրորդ Զանրապետության հեղափոխական սահմանադրությու-
նը: Երկրորդ կայսրության հաստատումը: 1852թ. Սահմանադրությունը:
1871թ. Փարիզյան Կոմունան: 1875թ. Երրորդ Զանրապետության սահ-
մանդրական օրենքները: «Գերմանական ազգի Սուրբ հռոմեական կայս-
րության» անկումը և գերմանական պետությունների առաջին միություն-
ների կազմավորումը: Գերմանական սահմանադրականության զարգա-
ցումը XIXդ. երկրորդ կեսին: Պրուսիայի պայքարը Գերմանիայում
գերիշխանության համար և Զյուլիս-գերմանական միության ստեղծումը
(1866թ.): Գերմանական կայսերությունը և 1871թ. Սահմանադրությունը:
Անկախության համար պայքարը և 1776 թ. ամերիկյան Անկախության
հռչակագիրը: Անկախ Նահանգների սահմանադրությունները և 1781թ.
կոնֆեդերացիայի հոդվածները: ԱՄՆ-ի 1787թ. Սահմանադրությունը և
դրա հիմնական սկզբունքները. Իրավունքների մասին Բիլը: Ամերիկյան
Սահմանադրության փոփոխությունները:

Ճորտատիրական իրավունքի վերացումը Ռուսաստանում և
բուրժուական բարեփոխումները: Պետական կարգերի և իրավունքի
փոփոխությունները 1905-1907թթ. ռուսական հեղափոխության
հետևանքով: Փետրվարյան բուրժուաժողովրդավարական
հեղափոխությունը: Ժամանակավոր կառավարությունը և նրա
իրականացրած բարեփոխումները:

Մեյձի հեղափոխությունը: XIX դարի 70-80 թթ. բուրժուական բարեփո-
խումները Ճապոնիայում: Ճապոնիայի 1889թ. Սահմանադրությունը:
Ճապոնիայի պետությունը XIX դ. վերջին XX դ. սկզբին:

Պետական կարգի հիմնական փոփոխությունները Անգլիայում և 1911թ.
պառլամենտի մասին ակտը:

Խորհրդային պետության ստեղծումը: Ռազմական կոմունիզմի քաղաքա-
կանությունը և պետական կառուցակարգը: Խորհրդային պետությունը
ՆԷՊ-ի տարիներին (1921-1929թթ.): ԽՍՀՄ կազմավորումը: Խորհրդային
պետությունը 1930-1941թթ.: ԽՍՀՄ 1936թ. Սահմանադրությունը:
Օրինականության զանգվածային խախտումները: Խորհրդային պետու-

թյունը հետպատերազմյան վերականգնման և ժողովրդական տնտեսության զարգացման տարիներին (1945-50-ական թթ. սկիզբ): Խորհրդային պետությունը խրուշչովյան հալոցքի տարիներին: Խորհրդային պետությունը հասարակական զարգացման տեմպերի դանդաղեցման տարիներին: Հասարակական և պետական կյանքի լճացման երևույթները: ԽՍՀՄ 1977թ. Սահմանադրությունը: Խորհրդային պետությունը վերականգնման տարիներին: ԽՍՀՄ փլուզումը:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Սկզբնաղբուրներ

1. Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран. Древние и средние века. Сост. В.А. Томисов. М., 1996.
2. Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран. Новое и новейшее время. Сост. Н.А. Крашенинникова. М., 1996.
3. Хрестоматия по истории отечественного государства и права 1917-1991гг. Под ред. О.И. Чистякова. М., 1997.
4. Хрестоматия по истории отечественного государства и права. Дооктябрьский период. Под ред. О.И. Чистякова. М., 1990.

Դասագրքեր և ուսումնական ձեռնարկներ

1. История государства и права зарубежных стран. Под ред. Н.А. Крашенинниковой и О.А. Жидкова. Том 1. М., 1985, Том 2, 1991.
2. История государства и права зарубежных стран. Под ред. Н.А. Крашенинниковой и О.А. Жидкова. М., Ч. 1-1996, Ч. 2 – 1998.
3. Омельченко О.А. Всеобщая история государства и права. Т 1, Т. 2, М., 2005.
4. Всеобщая история государства и права. Под ред. В.А. Томсинова. Том 1. М., 2002, Том 2, М., 2002.
5. Кучма В.В. Государство и право Древнего мира и Средних веков. Волгоград, 2001.
6. Պետրոսյան Շ.Ն. Արտասահմանյան երկրների պետության և իրավունքի պատմություն, Եր., 1986,
7. Л.А. Стешенко, Т.М. Шамба. История государства и права России. Т.1, М., 2003, Т. 2, М., 2002.

8. История отечественного государства и права. Под ред. О.И. Чистякова. М., Ч. 1-1998, Ч. 2 – 1997.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ

Հայաստանի պետության և իրավունքի պատմության ուսումնասիրության առարկան, հետազոտման մեթոդները: Հայաստանի պետության և իրավունքի պատմության տեղն իրավաբանական գիտությունների համակարգում և նշանակությունը: Հայաստանի պետության և իրավունքի պատմության պարբերացումը և ուսումնասիրության աղբյուրագիտական հիմքերը:

Հայկական ցեղային միությունները հայկական բարձրավանդակում և հարակից շրջաններում մ.թ.ա. III-II հազարամյակներում: Տոհմատիրական կարգերի քայքայումը և հայկական պետաքաղաքական կազմավորումները. Նաիրի, Հայասա-Ազի, Արմենի Շուբրիա և այլն: Դրանց սոցիալ-տնտեսական կարգերը և կառավարման համակարգը: Միասնական (համագգային) պետության հիմնադրման նախադրյալները:

Արարատյան թագավորության կազմավորումը և նրա զարգացման երկու գլխավոր փուլերը: Արարատյան թագավորության տնտեսական կարգը և հասարակության սոցիալ-իրավական կառուցվածքը: Արարատյան թագավորության պետական կարգը: Արարատյան թագավորության իրավունքը: Արմենի-Շուբրիայի հայկական թագավորությունը: Շուբրիայի հասարակական և պետական կարգը: Արարատյան թագավորության անկումը և Երվանդյան (Հայկազյան) հարստության հաստատումը Տուշպա-Վանում:

Հայաստանի ենթարկումը Աքեմենյան Պարսկաստանին (մ.թ.ա. 521-331 թթ.): Հայաստանի հասարակական կարգը և սատրապային կառավարման կարգը: Հայկական իրավունքը մ.թ.ա. VI-IV դդ.:

Արտաշեսյան հարստության հաստատումը և հայկական միացյալ կենտրոնացված պետության ստեղծումը: Հայաստանի սոցիալ-տնտեսական կարգը Արտաշեսյանների դարաշրջանում: Հայաստանի պետական կարգը Արտաշեսյան դարաշրջանում: Հայկական իրավունքը և դրա աղբյուրները մ.թ.ա. II-I դդ.: Արշակունյաց Հայաստանի հասարակական-տնտեսական կարգերը: Արշակունյաց հարստության անկումը: Պետականության կորուստը և դրա արտաքին ու ներքին պատճառները: Նախարարական կարգը որպես տնտեսական հարաբերություն: Հողատիրության ձևերը:

Պետական կարգերը Հայաստանում I-II դդ. և III-V դդ.: Հայաստանի քաղաքական կարգավիճակը արաբական խալիֆայության և Բյուզանդական կայսրության կազմում: Վաղ միջնադարյան հայկական իրավունքի աղբյուրները: Վաղ միջնադարյան Հայաստանի իրավունքի հիմնական ինստիտուտները: Դատարանակազմության և դատավարության առանձնահատկությունները Վաղ միջնադարյան Հայաստանում:

Բագրատունյաց թագավորությունը: Միասնական պետության՝ «Հայոց տան» շրջանը 885-914թթ.: Բագրատունյաց թագավորության մասնատվածության շրջանը և հայ ֆեոդալական իշխանությունների առաջացումը 914-1045թթ.: Բագրատունյաց թագավորության հասարակական կարգը: Բագրատունյաց թագավորության պետական կարգը: Դատարանակազմությունը և դատավարությունը Հայաստանում IX-XII դդ.: Հայկական միջնադարյան իրավունքի աղբյուրները: Իրավունքի ճյուղերի և ինստիտուտների հիմնական սկզբունքներն ըստ Մխիթար Գոշի Դատաստանագրքի:

Կիլիկյան հայ թագավորության առաջացման նախադրյալները, տնտեսական զարգացումը և հասարակական կարգը: Կիլիկյան հայ թագավորության պետական կարգը: Կիլիկյան հայ թագավորության իրավունքի աղբյուրները: Իրավական կարգավորման հիմնական ոլորտների բնութագիրը Կիլիկյան հայ թագավորությունում:

Չաքարյանների իշխանապետության հասարակական-տնտեսական կարգերը, կառավարման կարգը: Հայաստանի քաղաքական վիճակը Սեֆյան Իրանի և Օսմանյան Թուրքիայի տիրապետության տակ: Սոցիալ-տնտեսական կարգերը Արևելյան Հայաստանում XVI-XVIII դդ.: Սոցիալ-տնտեսական կարգերը Արևմտյան Հայաստանում XVI-XVIII դդ.: Պարսկական կառավարման համակարգը և վարչական ու դատական մարմինները Արևելյան Հայաստանում: Թուրքական կառավարման համակարգը և վարչական-դատական մարմինները Արևմտյան Հայաստանում: Սյունիքի, Խամսայի մելիքությունները որպես ինքնավարություններ: Մուշի, Սասունի և Չեյթունի կարգավիճակը և կառավարման կարգը: Իրավունքի աղբյուրները Հայաստանում 14-18-րդ դդ.:

Հայ քաղաքական իրավական միտքը. «Նոր տետրակ, որ կոչի յորդորակ», «Որոգայթ Փառաց», «Տետրակ, որ կոչի կշաւակ», «Հայ-ռուսական դաշնագիրը» (Արդությանի և Շահամիրյանի նախագծերը): 1828թ. Թուրք-մենչայի պայմանագիրը և Արևելյան Հայաստանի միացումը Ռուսաստանին: Կառավարման կարգը Արևելյան Հայաստանում Ռուսաստանի հետ միավորվելուց հետո: Արևելյան Հայաստանը 1905-1907թթ. և 1917թ. փետրվարյան հեղափոխությունների ժամանակ: 1917թ. սեպտեմբերի Հայոց ազգային համախորհրդակցությունը և Ազգային ժողովի և նրա գործադիր մարմնի՝ Հայոց ազգային խորհրդի ստեղծումը: Անդրկովկասյան Հանրապետությունը: Հայոց ներքին ինքնավարության մարմինները Արևմտյան Հայաստանում: Իրավունքի աղբյուրները Արևելյան Հայաստանում: Իրավունքի աղբյուրները Արևմտյան Հայաստանում: Հայերին և հայկական հարցին առնչվող միջազգային պայմանագրեր՝ կնքված 19-րդ դ.:

Հայաստանի Հանրապետության Հռչակումը և պետական շինարարությունը: Առաջին Հանրապետության գործադիր իշխանության համակարգը. կառավարություն, նախարարություններ: Բանակը: Տեղական կառավարման համակարգը Առաջին հանրապետությունում: Հայաստանի Առաջին Հանրապետության դատական համակարգը: Հայաստանի Առաջին Հանրապետության իրավական համակարգը և իրավունքի աղբյուրները:

Սոցիալիստական պետության ու իրավունքի տեսական հիմունքները: Հայաստանի խորհրդայնացումը և սոցիալիստական օրենսդրության ձևավորումը: Ռազմական կոմունիզմի քաղաքականությունը և 1921թ. քաղաքացիական պատերազմը: Անցումը Նեպի քաղաքականության: Պետական իշխանության ու կառավարման կենտրոնական և տեղական մարմինները 1920-21թթ.: Դատական համակարգը 1920-21թթ.: Սոցիալիստական իրավունքի ստեղծումը Հայաստանում: Խորհրդային Հայաստանի 1922թ. Սահմանադրությունը: Իրավապահայան մարմինների համակարգը 1922-29 թթ.: Խորհրդային Հայաստանի իրավունքը Նեպի տարիներին: Սոցիալիզմի «ամբողջ ճակատով հարձակման» կուրսը և դրա բաղադրատարրերը:

ԽՍՀՄ 1936թ. Սահմանադրությունը՝ ՀԽՍՀ 1937թ. Սահմանադրության ընդունումը: Պետական իրավունքը և պետական ապարատը 1930-1941թթ.: Խորհրդային Հայաստանի իրավունքը սոցիալիզմի հիմքերի կառուցման տարիներին: Պետական ապարատի վերակառուցումը ռազմական ձևով Մեծ Հայրենականի տարիներին: Խորհրդային Հայաստանի օրենսդրության մեջ կատարված փոփոխությունները պատերազմի տարիներին: Փոփոխությունները պետական ապարատում 1945-53թթ. Խորհրդային Հայաստանի իրավունքի ընդհանուր բնութագիրը հետպատերազմյան տարիներին: Պետական ապարատի վերակառուցումը 1953-60 թթ.: Իրավապահ մարմինների և դատարանակազմության վերակառուցումները 1953-60թթ.: Խորհրդային Հայաստանի իրավունքը սոցիալիզմի ազատականացման տարիներին:

«Չարգացած սոցիալիզմի» և «համաժողովրդական պետության» հայեցակարգը: ԽՍՀՄ 1977թ. և ՀԽՍՀ 1978թ. Սահմանադրությունները: Իրավունքը «զարգացած սոցիալիզմի» փուլում: Մ. Գորբաչովի վերակառուցման քաղաքականությունը և միութենական պետության փլուզումը: Օրենսդրության զարգացումը վերակառուցման տարիներին: Հայաստանի անկախացման գործընթացը: Հայաստանի անկախության հռչակագիրը և ապագա սահմանադրական բարեփոխումների ուղղությունները: Հայաստանի երրորդ Հանրապետության սահմանադրական օրենսդրության հիմնախնդիրները: 1995թ. Սահմանադրության նախագծի մշակումը: Իրավական զարգացումը 1995թ. Սահմանադրության ընդունումից հետո: Դատաիրավական բարեփոխումները և նոր նյութական ու դատավարական օրենսգրքերի ընդունումը 1998թ.: 2005թ. սահմանադրական բարեփոխումը: Պետական շինարարության և նոր իրավական համակարգի ստեղծման արդյունքները և միտումները Երրորդ Հանրապետությունում:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Սկզբնաղբյուրներ

1. «Կանոնագիրը Հայոց» աշխատասիրությամբ Վ. Հակոբյանի, Հ. Ա. Երևան, 1964, Հ. Բ, Երևան, 1972:
2. Դավիթ Ալավկա որդու կանոնները, աշխատասիրությամբ պրոֆ. Ա. Աբրահամյանի, «Էջմիածին» ամսագիր, 1952:

3. Памятники армянского права. Составитель Р. Авакян. Ереван, 2000:
4. Մխիթար Գոշի Դատաստանագիրք Յայոց, աշխատասիրությամբ Վ. Բաստամյանցի, Վաղարշապատ, 1880:
5. Մխիթար Գոշ, Գիրք դատաստանի, աշխատասիր.՝ Խ. Թորոսյանի, Եր., 1975:
6. Մխիթար Գոշ. Դատաստանագիրք, Գ. Խմբագրություն, փոխադրությունը և համակարգչային ձևավորում՝ Մ. Ոսկանյանի, Երևան, 2001:
7. Սմբատ Սպարապետ, Դատաստանագիրք, Յավաքական տեքստը, ռուսերեն թարգմանությունը, առաջաբանը և ծանոթագրությունները Ա.Գ. Գալստյանի, Երևան, 1958:
8. Судебник Смбата Спарапета перевод со среднеармянского, предисловие и примечание прод. А. Сукиасяна, Ереван, 1971.
9. Դատաստանագիրք Աստրախանի հայոց, աշխատասիրությամբ՝ Ֆ. Պողոսյանի, Երևան, 1967:
10. Հայ իրավական մտքի գանձարան, (մ.թ.ա IX-XIX դ.). Ռ. Ավագյանի աշխատասիրությամբ, Զ. 1, Զ. 2, Երևան, 2001:
11. Ներսես Լամբրոնացի, Չինվորական օրենք, «Բանասեր» ամս., 1902թ., հ.11:
12. Ներսես Լամբրոնացի, Զաղաքային օրենք, Փարիզ, 1907թ.:
13. Ներսես Շնորհալի, Թուղթ ընդհանրական, Երուսաղեմ, 1871թ.:
14. Մովսես Բաղրամյան, Նոր տետրակ, որ կոչի յորդորակ, ցանկացած հրատարակություն:
15. Հակոբ Շահամիրյան, Որոգայթ-փառաց, Մադրաս, 1773, կամ Թիֆլիս, 1913թ. և այլ հրատարակություններ:
16. Որոգայթ փառաց. թարգմանությունը գրաբարից և ծանոթագրությունները Պ. Խաչատրյանի, Երևան, 2002:
17. Ազգային սահմանադրություն հայոց, Կ.Պոլիս, 1860 կամ 1870թ. հրատարակություն:
18. ԽՍՀՄ 1924 և 1936, 1977թթ. Սահմանադրությունները:
19. ՀԽՍՀ 1922, 1937թ. և 1978թ. Սահմանադրությունները:
20. Հեղկոմները Հայաստանում, Երևան, 1974, Փաստաթղթերի և կյուրթերի ժողովածու (1920թ. նոյեմբեր-1922թ. հունվար):

Մասնագիտական գրականություն

1. Գ. Ս. Ղազիսյան, Ա. Գ. Վաղարշյան, Յայոց իրավունքի պատմության հինահարցերը: Հին շրջանից մինչև մեր օրերը: ԵՊՀ հրատ., Երևան, 2014, 416 էջ :
2. Հայ ժողովրդի պատմություն, հատ. 1-8, Երևան, 1963-1983թթ.:
3. Խ. Սամուելյան, Հին հայ իրավունքի պատմություն, հ. 1, Երևան, 1939:
4. Ա. Թովմասյան, Հին և միջնադարյան հայ քրեական իրավունք, Երևան, 1962:

5. Ա.Սուքիասյան, Միլիթար Գոշը և Հայոց դատաստանագիրքը, Ե., 1963:
6. Գ. Ղազինյան, Զրեական դատավարության պատմական և արդի հիմնահարցերը Հայաստանում, Երևան, 2001:
7. Ա. Վաղարշյան, Հայաստանի սահմանադրական զարգացման որոշ հիմնահարցեր, Երևան, 2003:
8. А. Сукиасян, Общественно-политический строй и право Армении в эпоху раннего феодализма. Ереван, 1963.
9. А. Сукиасян, История Киликийского армянского государства и права. Ереван, 1969.
- 10.Х. Торосян, Суд и процесс в Армении X-XIII вв., Ереван, 1985.
- 11.История государства и права Советской Армении, кн. 1, Ереван, 1974, кн. 2, Ереван, 1978.
- 12.Г.Казинян, История развития уголовного процесса в Аремнии,Ер.,1999.
- 13.Р. Папаян, Христианские корни современного права. М., 2002.